

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra výtvarné výchovy

AKTUÁLNÍ SPOLEČENSKÉ A POLITICKÉ DĚNÍ VE VÝTVARNÉM UMĚNÍ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Pavla Šuláková

Olomouc 2013

vedoucí práce: doc. Jiří Krtička, akad. mal.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedené pramenů a literatury.

V Olomouci dne 15. 4. 2014

Handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Šuláková'.

Pavla Šuláková

Touto cestou bych ráda poděkovala panu docentovi Jiřímu Krtičkovi za jeho cenné připomínky i jeho trpělivé a klidné vedení.

OBSAH

ÚVOD.....	6
TEORETICKÁ ČÁST	7
1. Inspirační zdroje	7
2. Aktuální společenské a politické dění ve výtvarném umění v historickém kontextu	8
2.1 Česká karikatura v období první poloviny dvacátého století	8
2.2 Komunistické a postkomunistické výtvarné umění ve vztahu k aktuálnímu společenskému a politickému dění.....	9
2.3 Současné vyobrazování aktuálního společenského a politického dění a angažované umění	11
3. K jednotlivým tématům pláten	13
3.1 Entropa a „švejkovství“	13
3.2 Týden neklidu a Češi ve vztahu k protestům	15
3.3 Volba prezidenta a česká národní povaha	17
3.4 Prohibice a typicky český smysl pro humor	19
3.5 Chilský incident a objektivita uměleckého díla založeného na aktuálním dění.....	20

PRAKTICKÁ ČÁST	22
Závěr	23
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	24
OBRAZOVÁ PŘÍLOHA	27
ANOTACE	Chyba! Záložka není definována.

ÚVOD

Ve své bakalářské práci se zabývám tématem vyobrazování aktuálního společenského a politického dění v České republice.

Na toto téma jsem vytvořila cyklus maleb, které vychází z časosběrného materiálu, který jsem zaznamenávala a shromažďovala od roku 2009. Jedná se o malé náčrtky i velkoformátové kresby, zápisy vtípů, propagační materiály, novinové články či videa mapující společenské a politické situace, jež byly natolik výrazné, že se staly předmětem zájmu široké veřejnosti.

Téma mé práce je spjato s českou společností a jejími bezprostředními reakcemi na nastalé situace, což mě vedlo ke snaze definovat českou národní povahu a její nedílnou součást tzv. typicky český smysl pro humor. Dále se zamýšlím nad mírou zkreslení námětu, se kterým umělec pracuje, a propagací umělcova osobního názoru, který skrze svoji tvorbu vyjadřuje ať už cíleně nebo podvědomě.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Inspirační zdroje

Hlavním inspiračním zdrojem se mi stala výstava dvojice umělců Jiřího Franty a Davida Böhma nesoucí název *Snadná danost*. Výstava se konala od 27. 3. do 30. 4. roku 2008 v galerii Rakouského kulturního fóra v Praze.

Samotný název vznikl v duchu dadaistické tradice, tedy poskládáním z výstřížků novin. Tvorba byla založena na principu vytrhávání jednotlivých zpráv, fotografií a titulků z kontextu a jejich následné překreslování do jedné celistvé informace, ze které nebyly patrné původní souvislosti.

Jako náměty svých kreseb umělci používali výhradně dva nejčtenější deníky v České republice Blesk a Mladá Fronta Dnes. Výběr těchto dvou nejčtenějších tiskovin, byl dán faktem, že právě ony jsou pro mnoho lidí jediným zdrojem informací o současném dění, na jehož základě si utvářejí vlastní názor.

Další rovina výstavy byla myšlenka manipulace s informací, její pozměnění a opětovné předložení. Zároveň výstava působila jako určité zrcadlo společnosti, o čemž vypovídá fakt, že nečtenějšími novinami u nás je vlastně bulvár.

Principem vzniku díla byla časosběrná činnost. Umělci docházeli každý den, po celou dobu výstavy, do galerie s novými výtisky *Blesku* a *Mladé Fronty Dnes*, vybírali z nich články a fotografie a tyto informace přenášeli pomocí kresby tužkou přímo na stěny výstavní síně. Noviny pak nechávali ležet na podlaze galerie jako součást výstavy.

Po skončení výstavy 30. dubna byl výstavní prostor uveden do původního stavu. Noviny uklizeny a kresby přetřeny. Tento závěr vyjadřoval pomíjivost umění, mediální reality i společenského dění.

2. Aktuální společenské a politické dění ve výtvarném umění v historickém kontextu

2.1 Česká karikatura v období první poloviny dvacátého století

Karikatura je přímým dobovým vyobrazením, využívá nadsázky a humoru k aktuální kritice. Je úzce spjata s tiskem, můžeme ji označit za určitý druh výtvarné publicistiky nebo za specifický způsob vyjádření (na což poukazuje Ernst Hans Gombrich v knize *Umění a iluze*). Karikaturou se zabývala řada českých umělců, kupříkladu Josef Čapek, Vojtěch Preissig.

Fenomén české karikatury sahá hluboko do minulosti. Snadno ji lze dohledat například v době Rakouska-Uherska a první světové války. Typickým představitelem jsou *Národní noviny*, které vydával Karel Havlíček Borovský, se svojí satirickou přílohou *Šotek* (1849), obsahující karikatury Stanislava Pinkase. Kresby vyobrazovaly například schůzi říšského sněmu nebo vtipy na fiktivní daň z kuřích ok či knírů.¹

Dalším takovým periodikem byl český satirický časopis *Šibeničky*, který vycházel v letech 1905–1906. řídil ho Stanislav Kostka Neumann. Reprezentovaly dobové anarchistické smýšlení a boj s tehdejšími poměry.²

Kategorií je samo o sobě dílo Jaroslava Haška a jeho pozdějšího ilustrátora Josefa Lady.

Ve dvacátých letech 20. století dochází k těsnějšímu sepětí karikatury a malířství, za což vděčíme dílům Josefa Čapka, Vlastimila Rady, Aloise Moravce a také Adolfu Hoffmeisterovi.

Také bych ráda zmínila divadelní časopis *Vest Pocket Revue* (měsíčník Osvobozeného divadla), který vydávali Jiří Voskovec a Jan Werich v letech 1929–1935. Kromě mnoha karikatur obsahoval také (číslo 4., 1930) kreslený Přehled událostí.³

S nástupem protektorátu roku 1939 se vyvinul tzv. český protektorátní humor, jenž gradoval v tzv. humoru šibeničním (vznikal v nacistických věznicích a koncentračních táborech).

¹ Šotek jako příloha Národních novin 1849 [online]. [17. 3. 2014]. Dostupné z: <http://www.pkmodely.estranky.cz/clanky/referaty-a-recenze--i-s-ww2-tematikou-/sotek-jako-priloha-narodnich-novin-1849.html>.

² PYTLÍK, Radko, *Český kreslený humor 20. století*. 1. vyd. Praha, Odeon, 1988, 34 s. ISBN 01-504-88

³ CINGER, František, *Tiskovní magnáti Voskovec a Werich: Vest Pocket Revue: Lokální patriot*, Akropolis, 2008, 117 s. ISBN 978-80-7304-099-4

Z politické satiry a karikatury se stal určitý ventil pro českou společnost. Byly velmi ostré, a přestože (nebo protože) se tvrdě trestaly, byly stále drsnější a přibývalo v nich vulgarismů.

V počátečním období nacistické okupace vznikl ilegální časopis *V boj*, nejvýznamnější list českého protifašistického odboje. Začal vycházet v květnu 1939.⁴ Obálky časopisu ilustroval Vojtěch Preissig. Na jeho nejznámější obálce byl vyobrazen lev trhající hákový kříž.

Následovníkem časopisu *Vest Pocket Revue* se stal v letech 1935–1938 *Lokální patriot*.

Politickou karikaturou, směřující proti nacismu, se zabývalo mnoho umělců té doby. Již zmínění Jiří Voskovec a Jan Werich, Karel Hašler či Josef Čapek, který vytvořil pro Lidové noviny cyklus kreseb *Diktátorské boty*. Ten byl roku 1937 vydán knižně s předmluvou Josefa Hory.

2.2 Komunistické a postkomunistické výtvarné umění ve vztahu k aktuálnímu společenskému a politickému dění

Co se týče éry komunistické, vyobrazovat současné kulturní či politické dění znamenalo podřídít se duchu kulturně-politického dogmatu komunistické strany. Tudíž zde převládala jakási pasivita k tomuto tématu, která přetrvala až do konce 90. let.

Vedle oficiálního uměleckého směru SORELY zde samozřejmě existovalo umění undergroundu, které působilo převážně v soukromé sféře. Výstavy byly pořádány především v soukromých bytech. Vznikalo mnoho neoficiálních uměleckých skupin či samizdatových tiskovin. Veškerá tato umělecká tvorba vznikala od padesátých let. Její celou šíři však nelze obsáhnout v rámci této bakalářské práce.

Zde bych připomněla umělce padesátých let, kteří tvořili nezávisle na vnější společnosti. Uzavírali se ve svých ateliérech a pracovali na dílech, kterými reagovali na stav společnosti. Všechny tyto práce mají zcela osobitý výtvarný styl, jímž tvůrci vyjadřovali své soukromé pocity. Veřejně většinou nevystupovali. Někteří z těchto umělců žili v této době na hranici minima. Sem bych zařadila kupříkladu Jitku a Květu Válovu.⁵

⁴ V boj [online], [16.3.2014]. Dostupné z: http://www.cojeco.cz/index.php?detail=1&s_lang=2&id_desc=102487.

⁵ KLIMEŠOVÁ, Maria, Alternativní kultura: Příběh české společnosti 1945-1989, České výtvarné umění druhé poloviny 20.století/ Alternativa a underground, umění a společnost, Praha, nakladatelství Lidové noviny, 2001, 387 s. ISBN 80-7106-449-1.

Ve výtvarné tvorbě let osmdesátých, tedy především v dílech malířských, nenajdeme mnoho prací vyjadřujících žitou současnost nebo reakce na ni. Mohla bych zde snad připomenout abstraktní cyklus enkaustik *Velký finanční skandál* od Vladimíra Mertvy nebo výtvarné skupiny Tvrdohlaví a 12/15.⁶

Co se týče karikatury, byl v poválečných dobách vůdčím periodikem časopis *Dikobraz*, který vycházel od roku 1945 až do roku 1989. Jeho autoři aktuálně reagovali na nejrůznější události, tak jak je život přinášel a jak je vedení KSČ hodnotilo. Tento humoristický a satirický časopis od začátku sloužil komunistické straně Československa, přestože se tvářil nadstranicky. Zároveň je možné v něm sem tam objevit skrytý protest některých autorů proti podmínkám, ve kterých museli žít a pracovat, který všudypřítomná cenzura nedokázala rozpoznat.⁷

Porevoluční situace v umění už se nesla v zcela jiném duchu. Výrazným představitelem této tvorby je David Černý, jehož sochařská tvorba byla vždy přímou reakcí (ne zobrazováním) současné situace ve společnosti. Například dílo *Quo vadis* z roku 1990, jež komentuje situaci východních Němců.⁸

Roku 1997 se v galerii Mánes konala výstava s názvem *Snížený rozpočet*. Kurátory výstavy byli manželé Jana a Jiří Ševčíkovi. Výstava komentovala politické a ekonomické změny ve společnosti. Hlavními „hesly“ byly „Násilí je motorem evoluce“, „Umění je přepych“ a „Svoboda je nic nechtít“.⁹

Nejvýraznějším a nejoblíbenějším karikaturistickým počinem porevoluční doby je komiks Zelený Raoul. *Zelený Raoul aneb Nekonečný příběh České republiky očima ufona* vycházející každý týden na straně čtyři časopisu Reflex. Kreslířem komiksu je Štěpán Mareš. Tato satira je vydávána od ledna roku 1995. A podle autorů komiks svojí existencí „hájí právo na trapnost.“¹⁰

⁶ MORGANOVÁ, Pavlína, České výtvarné umění v období transformace: Vztahy umění a „angažovanosti“, Sešit pro umění, teorii a příbuzné zóny [online], 2010, č. 9, [cit. 2014-02-17] 67 s. ISSN: 1802-8918. Dostupné z: <http://vvp.avu.cz/foto/sesit/2010-9/morganova.pdf>.

⁷ PERNES, Jiří, *Dějiny Československa očima dikobrazu 1945-1990*, Praha, Barrister & Principal, 2003, s. 5-6, ISBN: 80-85947-89-7.

⁸ Sešit pro umění, teorii a příbuzné zóny 9/České výtvarné umění v období transformace/ vztahy umění a „angažovanosti“, Pavlína Morganová, 2010, str. 69.

⁹ Snížený rozpočet Galerie Mánes, Praha 1998 [online]. [1.3.2014]. Dostupné z: <http://www.ivanvosecky.com/pages-vystavy/snizeny-rozpocet.htm>.

¹⁰ MAREŠ, Štěpán, HRUBÝ, Jan, TESAŘ, Milan, BALDÝNSKÝ, Tomáš, *Zelený Raoul 254 dílů z let 2005-2009*, Praha, Nakladatelství: Petr Prchal, 2010, 5 s. ISBN: 80-8700-325-1.

2.3 Současné vyobrazování aktuálního společenského a politického dění a angažované umění

V současnosti se v České republice vyobrazováním současného společenského dění a problémů anebo přímou reakcí na ně zabývá řada umělců i uměleckých skupin.

Co se týče skupin, jedná se zde o tzv. angažované umění, jež je založeno na upozorňování na aktuální společenské i politické problémy či na jejich kritice. Toto umění je realizováno i mimo výstavní galerie. Některé počiny jsou obklopeny nádechem jakési ilegálnosti, k čemuž přispívá i fakt, že většina z těchto výtvarných skupin si zakládá na anonymitě.

Výraznou skupinou tohoto typu je na české výtvarné scéně Kamera Skura. Tato výtvarná skupina vznikla roku 1996 v Ostravě. Vyjadřovacím prostředkem pro ni bývá kombinace fotografií s dalšími médii. Mezi výrazné momenty Kamery Skura patří například pražské bienále mladého umění Zvon v roce 2002. Zde prezentovala svoji tvorbu reagující na antirasistické plakáty Benetton. Na velkoformátových fotografiích autoři parodovali, za užití různých jídel namazaných na obličej, různé světové rasy.¹¹ Nebo rok 2003, Bienále v Benátkách, kde tato umělecká skupina, spolu se svou slovenskou obdobou, bratislavskou skupinou Kunst-Fu, představila projekt SUPERSTART. Jednalo se o prostorovou instalaci figuríny Ježíše Krista vyobrazeného jako gymnastu zavěšeného na kruzích.¹²

Další uměleckou skupinou je Pode Bal.¹³ Věnuje se výhradně sociálnímu umění a kritice politické scény. Vznikla v roce 1998. Práce jejích členů jsou spojeny s grafickým designem a antireklamou. V roce 2010 realizovala výstavu *Malík Urvi* v Galerii DOX v Praze. Představila 31 portrétů soudců a státních zástupců, kteří se aktivně angažovali v politických procesech minulého režimu a stále aktivně působí v české justici. Tématem výstavy nebyla minulost, ale reflexe minulých politických procesů v současném systému.¹⁴

¹¹ Angažované umění zde! [online]. [3.3.2014]. Dostupné z: <http://www.h-aluze.cz/2012/10/15/angazovane-umeni-zde/>.

¹² Jesus in Venice: interview with René Rohan [online]. [3.3.2014]. Dostupné z: <http://www.divus.cz/praha/en/article/jesus-in-venice-interview-with-rene-rohan>.

¹³ Členové skupiny Kopp Antonín, Motyčka Petr, Šiml Michal, Hana Valihorová, Martin Krpec, Vladimír Vopat.

¹⁴ Malík urvi vzorky soudců, kteří změnili kabát, ale ne místo [online]. [25.3.2010]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/kultura/84901-malik-urvi-vzorky-soudcu-kteri-zmenili-kabat-ale-ne-misto>.

Neméně důležitou skupinou, vzhledem k tématu mé práce, je umělecká skupina Rafani.¹⁵ Vznikla roku 2000. Ve své tvorbě se zabývá především performancí a happeningem. Členové prohlašují, že „umění je součástí společnosti, je jí často určováno a může ji zpětně ovlivňovat.“ Rafani se ve svých pracích zabývají tématem společenských jevů, které jsou vzhledem ke své problematice povaze ze společnosti vytěšňovány nebo přerukovány.¹⁶ Další podobnou uměleckou skupinou v České republice je Ztohoven.

Mezi současné galerijní výstavy reagující na aktuální společenské a politické dění bych zařadila výstavu *Kartografie naděje*, která proběhla v termínu 22. 11. 2012–22. 2. 2013 v galerii DOX. Tato rozsáhlá expozice prezentovala díla třiceti umělců a uměleckých skupin¹⁷ z celého světa, kteří svým dílem mapovali různé sociální změny. Všechny tyto práce spolu vytvářely společný příběh.

A v neposlední řadě dvojice umělců Jiří Franta a David Böhm. Kromě jejich výstavy *Snadná danost* (2008), bych připomněla výstavu, *Není to to, co by to mohlo být*, uskutečněnou v termínu 25. 7.–12. 9. 2006. Dílo bylo založeno na podobném principu jako jejich pozdější *Snadná danost*. Umělci docházeli do galerie každý den a kreslili černou barvou přímo na zdi výstavní síně. Jednalo se tedy o přímou výpověď, která byla ovlivněna aktuální situací a momentálním rozpoložením autorů.

¹⁵ Členové skupiny Luděk Rathouský, Radim Kořínek, Petr Motejzík, Marek Meduna, Jiří Franta, Petra Čiklová, Ondřej Brody, Viktor Frešo, Václav Magid, David Kořínek, Marek Matějka, Zuzana Blochová.

¹⁶ MORGANOVÁ, Pavlína, Od růžového tanku k současnému českému kubismu. *Flash Art*, 2008, č. 9, s. 24.

¹⁷ D. García, I. Gunther, K. Attia, M. Bielický, M. J. Grey, T. Johannessen, Superflex, K. Kintera, M. Connors, O. Ressler, A. B. Shawky, N. Mohaiemen, S. lacy, T. Cruz, K. Wodiczko, A. D. Gisberg, Terreform ONE, S. Pohflepp, K. Schmidt, O. S. Kanine, Kitchen Budapest, F. Ilich, Ch. Nold, P. Glover, Kultivator, O. Ressler, S. Ambert, The Yes Men, Ztohoven, L. Mogel, A. Franceschini, E. Bakkesllett, N. Norman, J. M. Puett, D. Latorre, N. Radywyl.

3. K jednotlivým tématům pláten

3.1 Entropa a „švejkovství“

Rok 2009 byl rokem českého předsednictví v Radě Evropské unie. Dle zavedené tradice je zvykem předsedající země instalovat na průčelí budovy Justus Lipsius v Bruselu umělecké dílo, které symbolizuje předsednictví této země. Vláda České republiky pověřila zhotovením tohoto díla Davida Černého.

David Černý, spolu se svými asistenty Tomášem Pospiszylem a Krištofem Kinterou, vytvořil satirickou plastiku a nazval ji Entropa.

Entropa byla instalována 12. ledna 2009 a sklidila převážně pohoršené a odmítavé reakce. Jednak proto, že plastika nevybíravým způsobem vyobrazuje stereotypy charakterizující každou ze zemí Evropské unie, dále proto, že je toto dílo provázeno autorovou mystifikací, jelikož David Černý v původním návrhu, který prezentoval, uváděl, že Entropa bude vytvořena ve spolupráci dvaceti sedmi umělců a uměleckých skupin ze všech členských států Evropské unie, což nebylo splněno.

Bulharské ministerstvo zahraničí požadovalo stažení díla. Prezident Václav Klaus zaslal 14. ledna 2009 bulharskému prezidentovi omluvný dopis, v němž uvedl: „Tuto plastiku v žádném případě nepovažuji za vtipnou ani za povedenou. Její jedinou ambicí je šokovat a mystifikovat. Plně sdílím rozhořčení bulharských představitelů a mnohých občanů, kteří proti tomuto „uměleckému dílu“ protestují.“¹⁸ 20. ledna 2009 byla část zpodobňující Bulharsko přikryta černým plátnem. Mirek Topolánek (tehdejší předseda vlády) se v rozhovoru zmínil, že v soukromí se dílu směje tak jako ostatní, ale oficiálně vystupuje neutrálně. Ostře se proti dílu postavila europoslankyně Jana Bobošíková a žádala premiéra, aby se omluvil.¹⁹

David Černý sice prohlásil že „groteskní nadsázka a mystifikace patří ke znakům české kultury a vytváření falešných identit je jednou ze strategií současného umění,²⁰ nicméně se 14. května 2009 omluvil za to, „že Entropa není tím, co sliboval“. Dne 10. května byla předčasně odstraněna (oficiálním důvodem bylo vyslovení nedůvěry soudobé vládě a její následné nahrazení).

¹⁸ Omluvný dopis bulharskému prezidentovi [online]. [5.2.2009]. Dostupné z: <http://www.klaus.cz/clanky/373>.

¹⁹ Jana Bobošíková žádá Mirka Topolánka o omluvu a vysvětlení původu díla Entropa. [online]. [5.2.2009]. Dostupné z: http://bobosikova.suverenita.cz/vyhledavani/_stitek=české%20předsednictví/_zobraz=jana-bobosikova-zada-mirka-topolanka-o-omluvu-a-vysvetleni-puvodu-dila-entropa.

²⁰ KOTRBA, Štěpán, Na odporu postavená estetika není umění, Britské listy [online], 2009, [cit. 2009-02-06] ISSN 1213-1792. Dostupné z: <http://blisty.cz/art/44759.html>.

David černý prohlásil, že groteskní nadsázka a mystifikace patří ke znakům české kultury. S tím nemohu nesouhlasit, jelikož tento znak české kultury reprezentoval již Jaroslav Hašek. Jeho dílo *Politické a sociální dějiny strany mírného pokroku v mezích zákona* byly výsměchem soudobé české politiky a veřejnému životu. Satirického odsouzení doby dosáhl jejími vlastními prostředky, tedy míšením skutečných situací a informací s mystifikacemi a komikou.

A právě skrze dílo Jaroslava Haška vzniklo pojmenování jednoho z výrazných rysů české společnosti „švejkovství“, jež ale není výhradně českým rysem, nýbrž objevuje se u společností, které mají zkušenost a totalitním systémem nebo zotročením. Definovala bych ho jako rezignaci a ostražitý, ba dokonce nepřátelský postoj. Vzhledem k historii českého národa, kterou tvořila povětšinou nadvláda (Rakousko-Uhersko, nacistická okupace, komunistický totalitní režim), není divu, že tento postoj máme takřikajíc „v krvi“. Česká společnost nebere většinou nic příliš vážně, není ochotna hájit veřejně etické hodnoty či lidská práva a nezáleží jí na tom, když odvádí své zaměstnání špatně. Generace rodičů vštěpují svým dětem zásadu „drž hubu a krok“, pokud se ti děje bezpráví nebo je ti ukřivděno, nestěžuj si a nebojuj za své právo, protože by to bylo jenom horší.

3.2 Týden neklidu a Češi ve vztahu k protestům

Týden neklidu, tak je označováno veřejné vyjádření nesouhlasu s navrhovanými reformami ministra školství Josefa Dobeše, které probíhalo ve formě protestních akcí ve dnech 27. 2.–1. 3. 2012. Do protestů se zapojili studenti vysokých škol v Praze, Brně, Olomouci, Opavě, Hradci Králové, Liberci, Ústí nad Labem, Plzni a Zlíně. Konaly se protestní pochody, pořádala veřejná shromáždění a diskuze, happeningy, uskutečnila se „Noc univerzit“, při které byly vysoké školy zpřístupněny veřejnosti. Největší odpor byl mířen proti zavedení školního a omezování akademických svobod.

Známým národním mýtem je, že Češi jsou malým, nevýznamným národem, shovívavě pohlížejícím na situaci v zemi, ať už je jakákoliv. Ne protestují, nerebelují a nebojují proti systému. Pokud nadávají, tak buď u piva v hospodě, nebo doma. Ale není tomu tak, Češi nejsou shovívaví, česká společnost je povětšinou našťvaná. Lidé cítí, že byli zbaveni práva rozhodovat a uvědomují si, že s tím nemohou nic dělat. Vědí o existenci korupce a pochybných politických machinacích, o kterých informují média, navzdory tomu nedochází k žádným změnám.²¹ Mnoho Čechů důvěřuje daleko víc svému národu než svému státu. I když je to iracionální, je to běžný postoj v České republice.²²

Češi ve svých dějinách protestovali mnohokrát. Na rozdíl od jiných národů má česká společnost jeden zvláštní rys, jímž je neefektivnost jejich protestů. Kupodivu český národ nenašel nikdy efektivní protest proti tomu, proti čemu chtěl bojovat. Například čin Jana Palacha byl velmi výrazným protestem v českých dějinách, přesto nedosáhl probuzení české společnosti z její rezignace. Mnohem efektivnější typ protestu mají ve své historii například Dánové²³, což je dáno vysokou mírou jejich občanské solidarity.²⁴

Zastávám názor, že co se týče protestů Čechů proti křivdám každodenního života, jsou pro ně typické malé formy podvratné činnosti, jež jim umožňují cítit zadostiučinění bez nebezpečí

²¹ ČULÍK, Jan, *Jak Češi jednají*, STROEHLEIN, Andrew, Chomutov, Milenium Publishing, s. r. o., 2000, 259 s. ISBN 80-86201-17-1.

²² ČULÍK, Jan, *Jak Češi jednají*, STROEHLEIN, Andrew, Češi a pocit etnické národní příslušnosti, Chomutov, Milenium Publishing, s.,r.,o, 2000, 456 s. ISBN 80-86201-17-1.

²³ Nacistická okupace Dánska je unikátní ve své mírnosti. Dánská vláda se pokoušela ochránit obyvatele zavedením různých kompromisních řešení. Díky těmto opatřením bylo například dánskému parlamentu povoleno zasedat a policie byla pod dánskou kontrolou.

²⁴ BĚLOHORSKÝ, Václav, *Historie.cs*, Češi potomci Švejka. TV, ČT2. 29. 8. 2011.

postihu. Uvádím příklad třeba takového „kreativního psaní po česku“. Kupříkladu pan X má za úkol napsat proslov, novinový článek nebo třeba seminární práci, ale nemůže vyjádřit to, co by chtěl, ať už z jakéhokoliv důvodu. Výsledkem bude text napsaný takovým způsobem, aby byl přijat, přestože obsahuje vše, co vyjádřit chtěl.

3.3 Volba prezidenta a česká národní povaha

V měsíci lednu roku 2013 proběhla první přímá volba prezidenta České republiky. Až doposud byl prezident volen nepřímou Parlamentem. Tato událost rozdělila českou společnost na dva tábory. Nesmiřitelnost přiřivil obzvláště průběh druhého kola voleb, který byl doprovázen mediální hysterií a urážlivými výroky obou stran. Adresovány byly jak oběma zbylým kandidátům, tak k přímé volbě jako takové.

Například Vladimír Franz se k druhému kolu voleb vyjádřil vtipem, který se posléze stal velmi oblíbeným. Přirovnal „výběr mezi Milošem Zemanem a Karlem Schwarzenbergem k rozhodování mezi prasečí a ptačí chřipkou.“²⁵

Nevraživost v otázce volby prezidenta přetrvala i po skončení voleb. Novým prezidentem České republiky se stal Miloš Zeman. Přesto se ozývá mnoho hlasů, které prohlašují že „není prezidentem všech“. Dokonce vznikla sociální skupina s názvem Zeman není můj prezident, která produkuje všemožné výrobky (placky, trička) s tímto heslem.

Politická nestabilita, která se u nás stává takřka tradiční, je příčinou utlumení zájmu o jakékoliv politické otázky. Přímým projevem tohoto nezájmu je fakt, že se k volbám dostavil nejnižší počet voličů od roku 1989. Skoro polovina občanů České republiky o volby neprojevila zájem, a přestože své právo na ovlivnění výsledku voleb nevyužila, je nespokojena.

Tento nezájem o politický život evokuje návrat ke zvyklostem osmdesátých let. Že by to bylo tím, že v té době se mnoha lidem vedlo paradoxně nejlépe? Nemuseli (nemohli) rozhodovat, režim jim dal práci, jezdili na chaty a měli dobrou životní úroveň.²⁶ Mnoho českých občanů je obecnými společenskými poměry v naší zemi zneklidněno, zklamáno, nebo dokonce znechuceno, mnoho lidí si myslí, že demokracie-nedemokracie opět jsou u moci lidé nedůvěryhodní, kterým jde víc o vlastní prospěch než o zájem obecný.²⁷ Tato situace dle mého názoru krásně ukazuje jeden z rysů tzv. české národní povahy. A sice, že téměř neuroticky jsou u nás nespokojeni všichni a se vším. Nespokojenost patří k našemu národnímu bontonu a je prý také původcem české kritičnosti. (Někdy tuhle naši vlastnost podezírám z přetvářky: Uvažují, jestli nemaskuje

²⁵ Franz: nejmenování profesorů je pro Zemana ostudou [online].[27. 2. 2014]. Dostupné z: <http://vladimirfranz.webnode.cz/news/franz-nejmenovani-profesoru-je-pro-zemana-ostudou>.

²⁶ ČULÍK, Jan, *Jak Češi jednají*, Chomutov, Milenium Publishing, s. r. o., 2000, 450 s. ISBN 80-86201-17-1.

²⁷ ČULÍK, Jan, *Jak Češi jednají*, JÍROVEC, Jiří, *Blbá nálada v ČR-proč existuje*, Chomutov, Milenium Publishing, s. r. o., 2000, 439 s. ISBN 80-86201-17-1.

fakt, že lidé jsou vlastně spokojeni, ale nechtějí se k tomu přiznat, aby jim potom někdo nezáviděl. Možná by Čechům v životě něco chybělo, kdyby nezáviděli a nenadávali.)²⁸

Krásně tento postoj vystihuje známé pořekadlo: „Když má Čech kozu, jeho soused si nepřeje taky jednu, ale spíš, aby sousedova koza chcípla.“

I přes tento nelichotivý popis typického „češství“ pocítují Češi svoji národní příslušnost velmi silně. Takovým příkladem tohoto pocitu je časté užívání výrazů jako „my“ a „u nás“, mluví-li se o Čechách a v České republice. Toto slovní spojení je součástí běžné řeči a je v nás podvědomě zakořeněno. Pro člověka, jehož mateřštinou je kupříkladu angličtina, je tento výraz okamžitě nápadný, protože nemá v jeho jazyce ekvivalent.²⁹ Samotný pojem národní identita je těžko definovatelný. Můžeme tvrdit, že národní identita je v krvi každého z nás, případně že k tomu, aby člověk mohl být Čechem, musí mít české předky nebo přinejmenším české rodiče. Tudíž být vychován jako Čech v rámci socializačního procesu, začínajícímu v rodině a pokračujícímu školní výukou a životem v českém prostředí.³⁰ Ovšem občané, kteří emigrovali a nežili za totalitního režimu v Čechách, nejsou převážnou většinou považováni za „stoprocentní“ součást národa.

²⁸ HOLÝ, Ladislav, *Malý český člověk a skvělý český národ/ Národní identita a postkomunistická transformace společnosti*, Praha, Sociologické nakladatelství, 2010, 80 s. ISBN 978-80-7419-018-6.

²⁹ ČULÍK, Jan, *Jak Češi jednají*, STROEHLEIN, Andrew, Češi a pocit etnické národní příslušnosti, Chomutov, Milenium Publishing, s. r. o., 2000, 455 s. ISBN 80-86201-17-1.

³⁰ HOLÝ, Ladislav, *Malý český člověk a skvělý český národ/ Národní identita a postkomunistická transformace společnosti*, Praha, Sociologické nakladatelství, 2010, 71 s. ISBN 978-80-7419-018-6.

3.4 Prohibice a typicky český smysl pro humor

Dne 14. září roku 2012 vyhlásil tehdejší ministr zdravotnictví Leoš Heger s okamžitou platností zákaz prodeje tvrdého alkoholu nad 20 %, a to na celém území republiky. Důvodem byla série otrav metylalkoholem, která si vyžádala 47 obětí. Prohibice byla uvolněna 27. září 2012. Na téma české prohibice vzniklo v té době nepřeborné množství typicky českých situačních vtipů.

„Jak se pije na Moravě?“ „Od nevidím do nevidím.“

Příznačné pro český humor je jednoznačně humor černý. Češi mají rádi obzvláště ten absolutně černý humor, který bývá mnohdy notně drsný. Typickým jevem je, že jakmile dojde k nějakému neštěstí, vzápětí na toto téma vznikají vtipy. Lhostejné je, zda se jedná o povodeň, zemětřesení, požár, válečný stav nebo úmrtí, ať se stalo neštěstí kdekoliv, následnou reakcí je velké množství vtipů či slovních hříček. Tento drsný, nepatřičný, mnohdy až vulgární humor, který se nesluší, je pro nás typický. Snad možná v něm je jakási „síla češství“ – dokážeme si udělat srandu i z hrůzostrašných věcí.

Jiří Voskovec a Jan Werich byli přesvědčeni, že vtip z čehokoliv je v zásadě zdravý, protože smysl pro humor ještě nikdy nic nezkažil, ale mnoho naštěstí odvrátil. A že jde často o vtipy, ze kterých člověka kolikrát mrazí? Je to považováno za českou specialitu. Však také Reinhard Heydrich, a údajně před ním ještě Joseph Goebbels, o Čechách prohlašoval, že jsou to „smějící se bestie“. Zvláštností českého humoru za dob protektorátu byl tzv. šibeniční humor, tedy humor, který vznikl v nacistických věznicích a koncentračních táborech, je dokonce znám humor vzniklý v cele smrti na pražském Pankráci: Vězni čekající na popravu vytvářeli tzv. Sekyrářský časopis,³¹ jehož obsahem byly kresby, vtipy a humorné koláže vytvořené z protektorátních novin. Většinu čísel časopisu zachránil vězeň Karel Rameš, který jej po válce vydal.³²

³¹ KÝR, Aleš. Památník Pankrác. Historická penologie. 2001, č. 1, s. 4.

³² Pankráckou sekyrárnou tvořily tři cely Pankrácké věznice, ve kterých byly za nacistické okupace, popraveny gilotinou osoby obviněné z tzv. protitříšské činnosti.

3.5 Chilský incident a objektivita uměleckého díla založeného na aktuálním dění

V důsledku uveřejnění a rozšíření videozáznamu ze 4. dubna 2011, v němž prezident České republiky Václav Klaus během státní návštěvy v Chile přemísťuje protokolární pero z pouzdra na stole do kapsy svého saka, se rozpoutala živá diskuze o morálním profilu prezidenta a českého národa. Tato zábavná scénka se stala velmi populární a získala ohlas v mnoha světových médiích a na internetu. Na serveru YouTube byla jedním z nejsledovanějších videí. K incidentu se vyjádřily například britské deníky The Guardian a The Times, rakouské noviny News, německý deník Bild a mnoho dalších.

Na sociální síti Facebook vznikla iniciativa „*Sbírka per pro pana prezidenta*“, jež vyzývala občany, aby odeslali 2. května 2011 na adresu Kanceláře prezidenta republiky pera, propisky, tužky, pastelky, fixy a jiné psací potřeby. K ní se během několika dnů přihlásilo kolem 8 000 osob, k nimž patřili i zahraniční zaslátelé. Jak sami zakladatelé sbírky uvedli, „*věří, že dary udělají panu prezidentovi radost a do budoucna si již nebude muset „půjčovat“ pera na zahraničních cestách.*“³³

Společností se začalo šířit mnoho variant a teorií, jak se celá příhoda odehrála a zda nebylo v médiích předkládané video v pozměněné verzi. Tato zajímavá příhoda rozpoutala živé diskuze na téma manipulace médií s divákem.

To mě vedlo k zamyšlení nad mírou objektivity informace, která je nám podávána skrze umělecké dílo. Nebo snad nad mírou objektivity informace, která je publiku předkládána skrze jakéhokoliv prostředníka.

Jedním z výkladů smyslu uměleckého díla je, že jde o spontánní vyjadřování vlastních emocí či pocitů a hlavním úkolem umělce je vyjádřit v díle svoji osobnost. Tato myšlenka byla blízká především expresionistům.³⁴ S ohledem na tuto definici bych mohla tvrdit, že umělecké dílo je ve své podstatě propagací umělcova osobního názoru, který jej skrze svoji tvorbu vyjadřuje, ať už cíleně nebo podvědomě.

³³ Sbírka per pro pana prezidenta!!!/Collection of pens for Mr. President [online]. [17.3.2014]. Dostupné z: [//www.facebook.com/events/196926337012918/17.3.2014](http://www.facebook.com/events/196926337012918/17.3.2014).

³⁴ MIKŠ, František, KESNER, Ladislav, *Gombrich/ Porozumět umění a jeho dějinám*, Brno, Barrister & Principal, 2009, 169 s. ISBN 978-80-87029-57-2.

Pokud výtvarné dílo vzniká bezprostředně jako reakce, záznam nebo vyjádření aktuálního děje, nelze přehlédnout i jeho komunikační úlohu. Pouze umění dokáže komunikovat mimo slovní a jazykové vyjádření. Skrze tuto komunikaci může vyjádřit i to, o čem se nemluví, či to, co nelze jiným způsobem vyjádřit. Zda chce divák této komunikaci naslouchat, to už záleží pouze na něm.

Autor díla ale může také tvořit na základě inspirace situací, do které nemá možnost tak hluboce nahlédnout jako přímí aktéři děje. Téma ho zaujme například v médiích nebo z doslechu. Tím se jeho tvorba přesouvá od autentické atmosféry děje, k vyjádření vlastních pocitů a vjemů. Některé věci upřednostní, jiné upozadí pouze na základě vlastního rozhodnutí. Osobitým výtvarným stylem (zvolenou tóninou barev nebo výrazovými prostředky) udává náladu a atmosféru díla, míru humornosti nebo naopak vážnosti, prezentuje svůj pohled na danou skutečnost. V neposlední řadě je tu také estetická či řemeslná kvalita díla.

PRAKTICKÁ ČÁST

Praktickou část mé bakalářské práce tvoří cyklus pěti pláten o rozměrech 70 x 100 cm.

Technika zpracování je malba kombinovaná s kresbou / kresba tužkou, akvarel, kvaš na plátně.

Každé jednotlivá malba je pojetím společenského tématu.

Přípravné práce:

Malby vznikly výhradně na základě časosběrného materiálu. Záznamy rozhovorů a situačních vtipů, novinové články, letáky, náčrty a monumentální kresby. Technika: kresba a akvarel, tužka, pastelka.

Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se zabývala vyobrazováním současné společenské a politické situace ve výtvarném umění. Díla vznikající jako bezprostřední reakce na společenské a politické dění v zemi mají svoji bohatou historii a můžeme si skrze ně rozšířit pohled na českou národní povahu. Češství není něco, co by se dalo jednoznačně definovat nebo zaškatulkovat. Jsme věčně nespokojený malý národ lamentující nad pivem, který je zároveň velice vynalézavým a kulturním? Něco takového rozhodně nelze aplikovat na veškeré občany České republiky. Každý jednotlivý člověk je přeci originálem. Ale věřím, že společnost, ve které vyrůstáme, musí alespoň nepatrně ovlivnit každého z nás. A že rys české národní povahy není jen planým pojmem.

Ke svým malbám jsem si zvolila pět témat, při jejichž zpracování, jsem se zabývala otázkou, jakým způsobem Češi reagují na aktuální situace. Z mého díla je jasně patrné, že česká reflexe mívá humorný nádech, jelikož komika je neoddělitelnou součástí české společnosti. Těší mě fakt, že tomu tak je a že si dokážeme z nepříjemných, ba i z hrůzostrašných věcí, udělat srandu.

V neposlední řadě bych chtěla podotknout, že skrze jakékoliv umělecké dílo k nám autor vysílá něco ze svého vlastního názoru. Proto vyobrazení či reakce na aktuální společenský problém nemusí být vždy definitivní skutečnou podobou pravé situace.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Literatura

CINGER, František, *Tiskoví magnáti Voskovec a Werich: Vest Pocket Revue: Lokální patriot*, Akropolis, 2008, 117 s. ISBN 978-80-7304-099-4

ČULÍK, Jan, *Jak Češi jednají*, Chomutov, Milenium Publishing, s. r. o, 2000, 450 s. ISBN 80-86201-17-1

ČULÍK, Jan, *Jak Češi jednají*, JÍROVEC, Jiří, *Blbá nálada v ČR-proč existuje*, Chomutov, Milenium Publishing, s. r. o., 2000, 439 s. ISBN 80-86201-17-1

ČULÍK, Jan, *Jak Češi jednají*, STROEHLEIN, Andrew, *Češi a pocit etnické národní příslušnosti*, Chomutov, Milenium Publishing, s. r. o., 2000, 455 s. ISBN 80-86201-17-1

ČULÍK, Jan, *Jak Češi jednají*, STROEHLEIN, Andrew, *Češi a pocit etnické národní příslušnosti*, Chomutov, Milenium Publishing, s. r. o., 2000, 456 s. ISBN 80-86201-17-1

HAŠEK, Jaroslav, *Politické a sociální dějiny strany mírného pokroku v mezích zákona*, Praha, Československý spisovatel, 1982

HOLÝ, Ladislav, *Malý český člověk a skvělý český národ/ Národní identita a postkomunistická transformace společnosti*, Praha, Sociologické nakladatelství, 2010, 80 s. ISBN 978-80-7419-018-6

CHROBÁK, Ondřej, WINTER, Tomáš. *V okovech smíchu*. Praha: Gallery, 2006. 130 s. ISBN 80-86010-98-8

KLIMEŠOVÁ, Maria, *Alternativní kultura: Příběh české společnosti 1945-1989, České výtvarné umění druhé poloviny 20. století/ Alternativa a underground, umění a společnost*, Praha 2001, 387 s. ISBN 80-7106-449-1

KÝR, Aleš. Památník Pankrác. *Historická penologie*. 2001, č. 1, s. 4.

MIKŠ, František, KESNER, Ladislav, *Gombrich/ Porozumět umění a jeho dějinám*, Brno, Barrister & Principal, 2009, 169 s. ISBN 978-80-87029-57-2

MAREŠ, Štěpán, HRUBÝ, Jan, TESAŘ, Milan, BALDÝNSKÝ, Tomáš, *Zelený Raoul 254 dílů z let 2005-2009*, Praha, Nakladatelství: Petr Prchal, 2010, 5 s. ISBN: 80-8700-325-1

PERNES, Jiří, *Dějiny Československa očima dikobrazu 1945-1990*, Praha, Barrister & Principal, 2003, 5-6 s. ISBN: 80-85947-89-7

PYTLÍK, Radko, *Český kreslený humor 20. století*. 1. vyd. Praha, Odeon, 1988, 34 s. ISBN 01-504-88

Internetové zdroje

Šotek jako příloha Národních novin 1849 [online]. [17. 3. 2014]. Dostupné z: <http://www.pkmodely.estranky.cz/clanky/referaty-a-recenze--i-s-ww2-tematikou-/sotek-jako-priloha-narodnich-novin-1849.html>

V boj [online]. [16. 3. 2014]. Dostupné z: http://www.cojeco.cz/index.php?detail=1&s_lang=2&id_desc=102487

Snížený rozpočet Galerie Mánes, Praha 1998 [online]. [18. 3. 2014]. Dostupné z: <http://www.ivanvosecky.com/pages-vystavy/snizeny-rozpocet.htm>

Angažované umění zde! [online]. [3. 3. 2014]. Dostupné z: <http://www.haluze.cz/2012/10/15/angazovane-umeni-zde/>

Jesus in Venice: interview with René Rohan [online]. [3. 3. 2014]. Dostupné z: <http://www.divus.cz/praha/en/article/jesus-in-venice-interview-with-rene-rohan>

Malík urvi vzorky soudců, kteří změnili kabát, ale ne místo [online]. [25. 3. 2010]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/kultura/84901-malik-urvi-vzorky-soudcu-kteri-zmenili-kabat-ale-ne-misto>

Omluvný dopis bulharskému prezidentovi [online]. [5. 2. 2009]. Dostupné z: <http://www.klaus.cz/clanky/373>

Jana Bobošíková žádá Mirka Topolánka o omluvu a vysvětlení původu díla Entropa. [online]. [5. 2. 2009]. Dostupné z: http://bobosikova.suverenita.cz/vyhledavani/_stitek=české%20předsednictví/_zobraz=jana-bobosikova-zada-mirka-topolanka-o-omluvu-a-vysvetleni-puvodu-dila-entropa

Franz: nejmenování profesorů je pro Zemana ostudou [online]. [27. 2. 2014]. Dostupné z: <http://vladimirfranz.webnode.cz/news/franz-nejmenovani-profesoru-je-pro-zemana-ostudou>

Sbírka per pro pana prezidenta!!! Collection of pens for Mr. President [online]. [17. 3. 2014]. Dostupné z: [//www.facebook.com/events/196926337012918/17.3.2014](http://www.facebook.com/events/196926337012918/17.3.2014)

MORGANOVÁ, Pavlína, *České výtvarné umění v období transformace: Vztahy umění a „angažovanosti“*, *Sešit pro umění, teorii a příbuzné zóny* [online], 2010, č. 9, [cit. 2014-02-17] 67 s. ISSN: 1802-8918. Dostupné z: <http://vvp.avu.cz/foto/sesit/2010-9/morganova.pdf>

KOTRBA, Štěpán, Na odporu postavená estetika není umění, *Britské listy* [online], 2009, [cit. 2009-02-06] ISSN 1213-1792. Dostupné z: <http://blisty.cz/art/44759.html>

MORGANOVÁ, Pavlína, Od růžového tanku k současnému českému kubismu. *Flash Art*, 2008, č. 9, s. 24

<http://artycok.tv/lang/cs-cz/18639/kartografie-nadeje-pribehy-socialni-zmenycartographies-of-hope-change-narratives>

<http://vvp.avu.cz/foto/sesit/2010-9/bartlova.pdf>

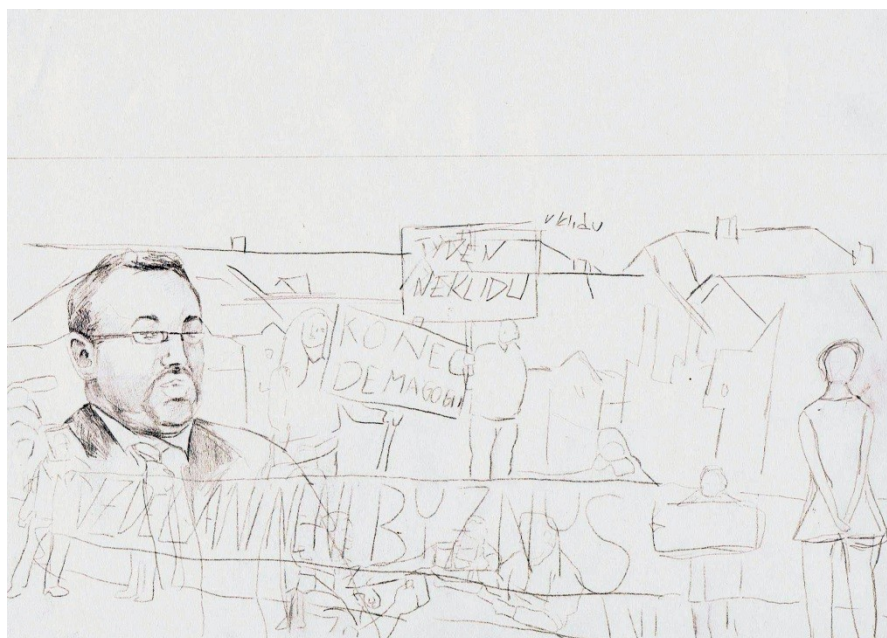
TV Dokumenty

Ta naše povaha česká: Někdo to rád hloupé: Je náš humor stále ještě k smíchu? (2007). Připravili: M. Červenka, K. Keteleš a J. Večeřa

OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

- Přípravné kresby

- Entropa
- Týden neklidu
- Prohibice
- Chilský incident

Týden neklidu 1,2
2012
tužka
21 × 29,7 cm

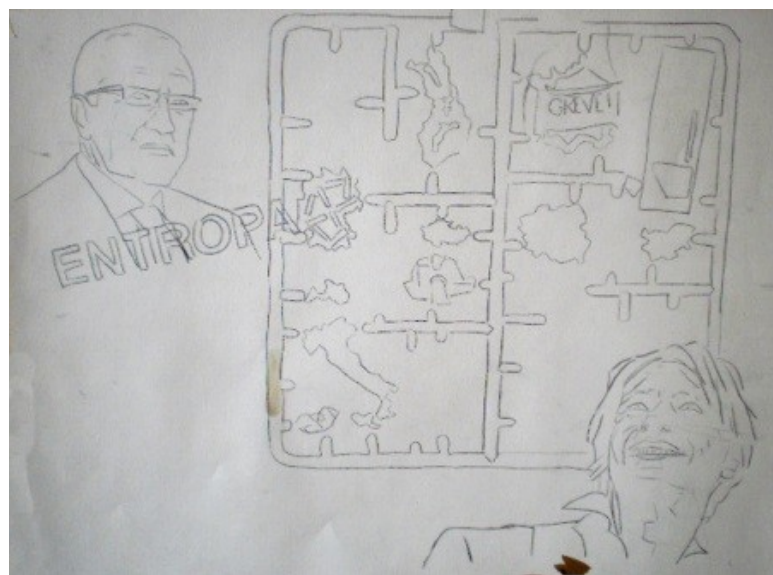

Týden neklidu 3
2012
tužka
21 × 29,7 cm

Chilský incident
2011
kombinovaná technika tužka, akvarel
21 × 29,7 cm

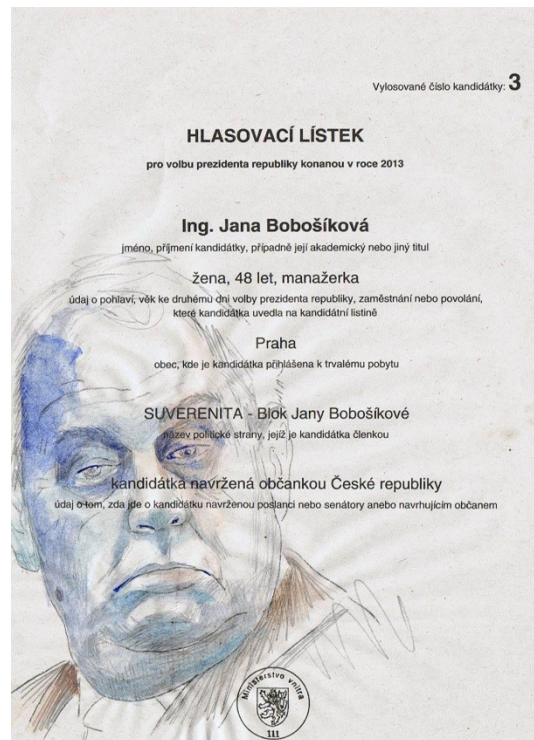
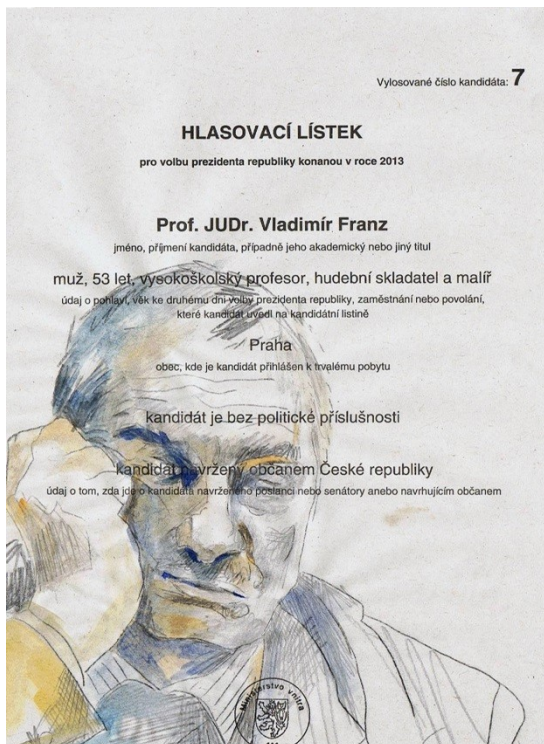
Týden neklidu
2012
kombinovaná technika tužka, pastelka, akvarel
65 × 110 cm

Entropa 1, 2
2009
kombinovaná technika tužka, akvarel
21 × 29,7 cm

Prohibice
2012
kombinovaná technika tužka, akvarel
84 × 120 cm

Volba prezidenta 1, 2
2013
kombinovaná technika tužka, akvarel
21 × 14, 8 cm

Volba prezidenta 3

2013

kombinovaná technika akvarel, uhel, tužka, pastelka

20 × 21 cm

Entropa
2014
kombinovaná technika tužka, akvarel, tempera
70 × 100 cm

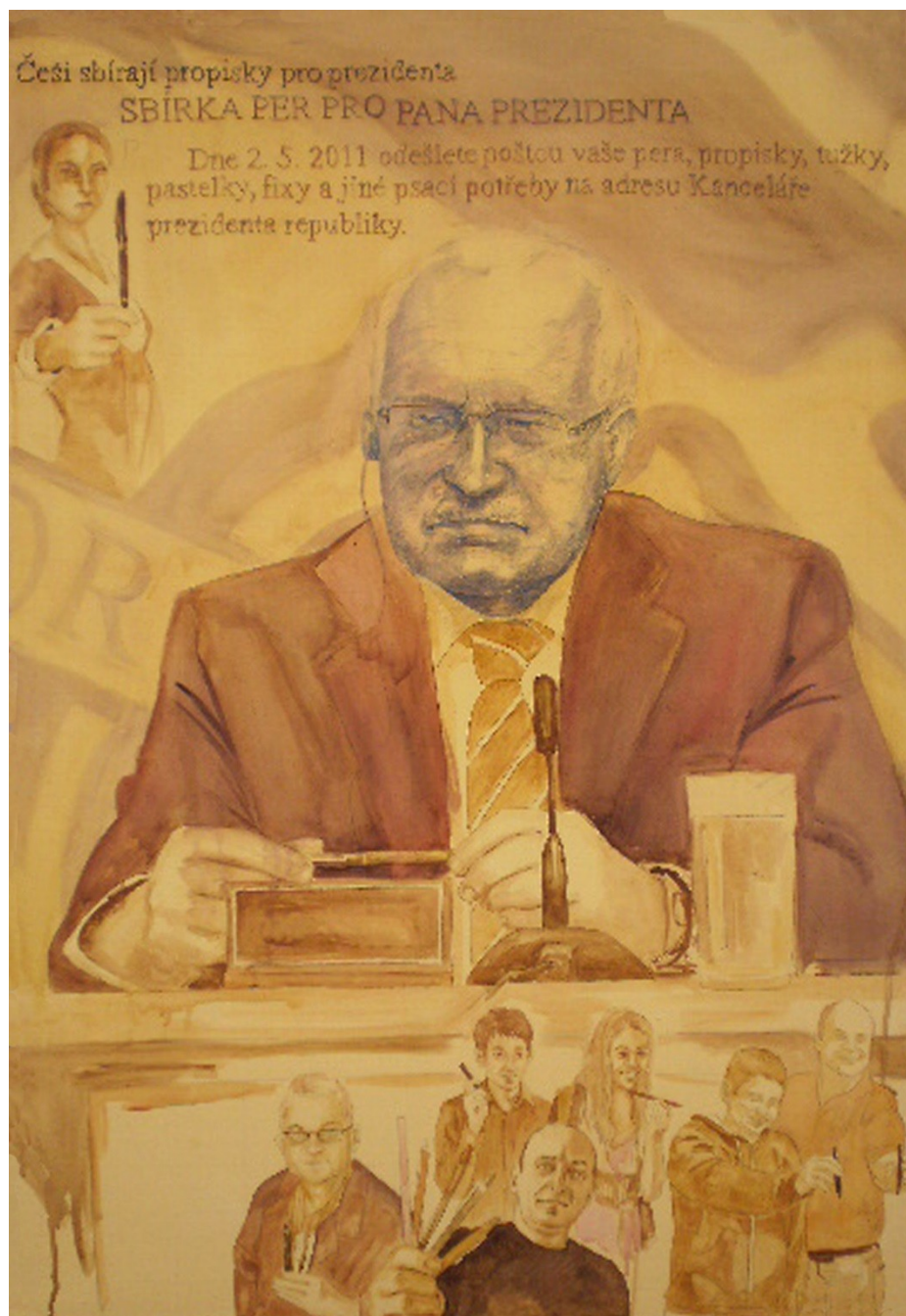
Týden neklidu
2014
kombinovaná technika tužka, akvarel, tempera
70 × 100 cm

Prohibice
2014
kombinovaná technika tužka, akvarel, tempera
70 × 100 cm

Volba prezidenta
2014
kombinovaná technika tužka, akvarel
100 × 70 cm

Chilský incident
2014
kombinovaná technika akvarel, tužka
100 × 70 cm

ANOTACE

Jméno a příjmení	Pavla Šuláková
Katedra	Katedra výtvarné výchovy, PdF UP
Vedoucí práce	doc. Jiří Krtička, akad. mal.
Rok obhajoby	2014

Název práce:	Aktuální společenské a politické dění ve výtvarném umění.
Název práce n angličtině:	The current social and political events in the visual arts.
Anotace práce:	Ve své práci se zabývám tématem vyobrazování aktuálního společenského a politického dění v České republice. Na toto téma jsem vytvořila cyklus maleb, které vychází z časosběrného materiálu, který jsem zaznamenávala a shromažďovala od roku 2009.
Klíčová slova:	Vyobrazování, politické dění, společenské dění, aktuální, česká společnost, výtvarné umění
Anotace v angličtině:	Theme of my work is The current social and political events in the visual arts in the Czech Republic. I created a series of paintings. The source of these paintings is a time-collect materiál which I recorded and collected since 2009.
Klíčová slova v angličtině:	Visual arts, political events, social events, Czech society, actual.
Přílohy vázané v práci	Obrazová příloha, CD.
Rozsah práce:	
Jazyk práce:	Čeština.